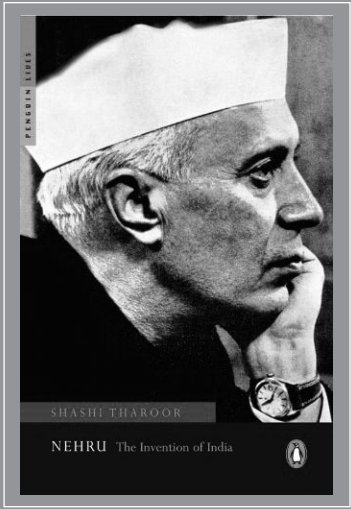

ปรัคัศนั้หน้งสั้
Book Review
NEHRU The Invention of India
เขียนโดย SHASHI THAROOR
พิมพ์โดย Penguin Book ปี 2007

จิตประพัตน์ สายโสภา
สาขาอาณานิบริเวณคั้กษา ถ้ำนั้กวิขาสิลปศาสดร้
มหาวิทยาลัยวลั้ยลั้กษณั้ อำเภอท่าศาลา
จั้งหวัดนศรศรึ้ธรรมราช 80161
อีเมล์: jitprapat.sa@wu.ac.th

ปริทัศน์หนังสือ Book Review NEHRU The Invention of India

หนังสือ NEHRU The Invention of India (เนห์รู ผู้ประดิษฐ์สร้างแห่งอินเดีย) โดยนักเขียนชื่อดังชาวอินเดีย SHASHI THAROOR (ชาชิธารอร์) ตีพิมพ์ปี ค.ศ. 2007 หนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น 10 บท ตามช่วงประวัติชีวิตของเนห์รู บทที่ 1 'With Little to Commend Me' 1889-1912 บทที่ 2 'Greatness Is Being Thrust upon Me' 1912-1921 บทที่ 3 'To Suffer for the Dear Country' 1921-1928 บทที่ 4 'Hope to Survive the British Empire' 1928-1931 บทที่ 5 'In Office but Not in Power' 1931-1937 บทที่ 6 'In the Name of God Go!' 1937-1945 บทที่ 7 'A Tryst with Destiny' 1945-1947 บทที่ 8 'Commanding Heights' 1947-1957 บทที่ 9 'Free Myself from This Daily Burden' 1957-1964 บทที่ 10 'India

Must Struggle against Herself' 1889-1964-2003

นับจากอินเดียได้รับเอกราช 17 ปีแรกความคิดสับสนวุ่นวายของยวาทะลาล เนห์รู (Jawaharlal Nehru) ที่มีความเห็นอกเห็นใจเป็นอย่างยิ่งต่อชาวอินเดียที่มีความแตกต่างหลากหลาย เนห์รูใช้ชีวิตในคุกกว่า 10 ปี ในการต่อสู้เรียกร้องเอกราชจากประเทศอังกฤษร่วมกับมหาตมะ คานธี (Mahatma Gandhi) นับตั้งแต่คานธีถูกสังหารเสียชีวิต เนห์รูได้รับการคัดเลือกเป็นนายกรัฐมนตรีคนแรกของอินเดีย (ค.ศ.1889-1964) เป็นผู้มืบทบาทสำคัญในการวางรากฐานโครงสร้างอินเดียยุคหลังได้รับเอกราชจากอังกฤษเป็นอย่างมากจนได้รับการขนานนามว่า “สถาปนิกแห่งอินเดียยุคใหม่” เนห์รูเกิดในสกุลวรรณะพราหมณ์จากแคว้นแคชเมียร์ ซึ่งมีฐานะมั่งคั่ง สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาจากโรงเรียนแฮร์โรว์ (Harrow) และระดับอุดมศึกษาสาขานิติศาสตร์บัณฑิตจากวิทยาลัยทรินิตี (Trinity) ซึ่งอยู่ในกำกับของมหาวิทยาลัยแคมบริดจ์ ระหว่างที่ศึกษาอยู่ที่ประเทศอังกฤษ เนห์รูได้รับอิทธิพลแนวคิดสังคมนิยมแบบเฟเบียน (Fabian Socialism) ซึ่งถูกเรียกว่า เนห์รูเวียน (Nehruvian) ซึ่งเน้นให้รัฐเข้าครอบครองปัจจัยการผลิตในลักษณะค่อยเป็นค่อยไปมากกว่าการปฏิวัติด้วยความรุนแรง และแนวความคิดชาตินิยมของไอร์แลนด์ (Irish Nationalism) ซึ่งต่อสู้เรียกร้องเอกราชจากประเทศอังกฤษอยู่ในขณะนั้น

เนห์รู เป็นบุคคลสำคัญของอินเดียที่มีบทบาทอย่างยิ่งต่อการเมืองการปกครองของอินเดียนับตั้งแต่ได้รับเอกราชเป็นต้นมา เป็นเวลาถึง 17 ปี เนห์รูเป็นบุคคลที่เฉลียวฉลาด ลึกซึ้ง ขยันขันแข็ง มีอุดมการณ์ เขามีสิ่งที่ตรงข้ามกับ มหาตมะ คานธี คือ เนห์รูเป็นชนชั้นสูงโดยกำเนิด เขาเกิดในตระกูลพราหมณ์ที่มั่งคั่งแห่งเมืองอัลลาฮาบาดบนฝั่งแม่น้ำคงคา มีบรรพบุรุษมาจากแคว้นแคชเมียร์ทางเหนือของ

อินเดีย บิดาเป็นนักกฎหมายและนักการเมืองคนสำคัญของอินเดีย ชีวิตในวัยเด็กของเนहरूอยู่ที่ท่ามกลางความร่ำรวยและสุขสบายทุกอย่าง

เมื่ออายุได้ 15 ปี เขาไปศึกษาต่อที่ประเทศอังกฤษ ณ วิทยาลัย แอร์โรว์และเคมบริดจ์ตามลำดับ วิชาเอกที่เรียนในขณะนั้น ได้แก่ เคมี ชีววิทยาและธรณีวิทยา การศึกษาทางวิทยาศาสตร์ทำให้เขาเชื่อมั่นในหลักของเหตุผลและวิทยาการสมัยใหม่ ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของการทำงานของเขาในเวลาต่อมา ทักษะคิดดังกล่าวยังทำให้เนहरूแตกต่างไปอย่างมากจากชาวอินเดียส่วนใหญ่ ที่ยังคงยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีโบราณ ต่อจากนั้นเนहरूก็ได้เรียนกฎหมายที่อินส์ ออฟ คอร์ต ในลอนดอน ซึ่งเป็นสถาบันที่คานธีเคยศึกษามาก่อน เขาศึกษาในอังกฤษเป็นเวลา 7 ปีและเดินทางกลับมายังอินเดียในปี ค.ศ.1912 เมื่ออายุได้ 22 ปี เนहरूได้ทำงานด้านกฎหมายอยู่ในเมืองอัลลาฮาบาดเป็นเวลา 8 ปี โดยมีได้สนใจการเมืองเท่าใดนัก ในอัตชีวประวัติของเขาได้กล่าวถึงตนเองในช่วงเวลานั้นว่า เขาได้ใช้ชีวิตอย่างสนุกสนานโดยไม่มีจุดหมาย เขาประพฤติตามใจตนเอง เพื่อฝัน รักความสบาย และหยิ่งยโสแบบลูกคนร่ำรวยมั่งคั่ง แต่มีเหตุการณ์ที่ทำให้เขาเกิดความกระตือรือร้นในทางการเมืองได้แก่ การสังหารหมู่ที่เมืองอัมริตซาร์ใน ค.ศ.1917 เมื่อนายพลอังกฤษออกคำสั่งให้ทหารยิงเข้าไปในหมู่ชาวอินเดียที่มาชุมนุมกันโดยปราศจากอาวุธ เหตุการณ์ต่อมาเมื่อเนहरूมีโอกาสเข้าไปใช้ชีวิตเป็นครั้งแรกในหมู่บ้านห่างไกลจากถนนและทางรถไฟทำให้เขาสัมผัสกับชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริงของชาวชนบท

เนहरू ได้เริ่มบทบาททางการเมืองในปี ค.ศ.1917 โดยการเข้าร่วม Home Rule League ซึ่งเรียกร้องสิทธิในการปกครองตนเองของอินเดียภายใต้กำกับของจักรวรรดิ อังกฤษ บทบาทดังกล่าวได้ทวีความเข้มข้นมากยิ่งขึ้นหลังจากท่านได้พบกับมหาตมะ คานธี และได้เข้าร่วม

Non-Cooperation Movement ซึ่งเรียกร้องให้อังกฤษคืนเอกราชแก่อินเดีย โดยใช้วิธีคว่ำบาตรรัฐบาลอังกฤษในทุกรูปแบบ นอกจากนี้ยังเป็นผู้มีบทบาทสำคัญใน Quit India Movement ซึ่งเป็นการเรียกร้องให้จักรวรรดิอังกฤษมอบเอกราชที่สมบูรณ์แบบและถาวรแก่อินเดียโดยทันที

การดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอินเดียตลอดระยะเวลา 17 ปี (ค.ศ.1947-1964) แห่งช่วงหลังได้รับเอกราช เนहरूได้สร้างคุณูปการสำคัญหลายประการแก่อินเดีย ไม่ว่าจะเป็นบทบาทในการเจรจากับรัฐมหาราชา (Princely States) ซึ่งมีอยู่กว่า 600 รัฐ ในเขตแดนอินเดียขณะนั้น ให้สามารถรวมเข้ากับอินเดียได้ และยังเป็นหนึ่งในผู้ร่างรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐอินเดีย ร่วมกับ ดร. ภิมราว อัมเบดการ์ (Dr. Bhimrao Ambedkar) บิดาแห่งรัฐธรรมนูญอินเดีย รวมถึงวางโครงสร้างพื้นฐานของระบบประชาธิปไตยแบบรัฐสภาให้กับอินเดีย

ในด้านนโยบายต่างประเทศนั้น เนहरूเป็นหนึ่งในผู้ก่อตั้งกลุ่มประเทศไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non - Aligned Movement) เพื่อสร้างอำนาจต่อรองและบทบาทที่เป็นอิสระแก่ประเทศที่เพิ่งได้รับเอกราช และประเทศที่กำลังต่อสู้เรียกร้องเอกราช โดยไม่ต้องเข้าร่วมกับค่ายอุดมการณ์ใดๆ ในช่วงสงครามเย็น นโยบายต่างประเทศวางอยู่บนหลักปรัชญาศีล (Panchsheel-the Five Principles of Peaceful Coexistence) ซึ่งเน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและการไม่แทรกแซงกิจการภายในของกันและกัน รวมทั้งเน้นการแก้ไขปัญหาผ่านการเจรจา และการมีบทบาทขององค์กรระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตามหลักปรัชญาศีลของเนहरूได้ถูกท้าทายอย่างมากในช่วงสงครามพิพาทเรื่องพรมแดน ระหว่างอินเดียและจีน ในปี ค.ศ.1962 ที่อินเดียไม่สามารถตอบโต้ได้ทันทั่วทั้งทำให้พ่ายแพ้และเสียดินแดนแก่จีน และส่งผลกระทบกับเนहरूจนล้ม

ป่วยและถึงแก่กรรมในปี ค.ศ.1964

เหตุการณ์สุดท้ายที่มีอิทธิพลต่อชีวิตของเนห์รูมากที่สุด ได้แก่ ทำลัทยาเคราะห์ครั้งแรกของคานธี ในปี ค.ศ.1921 ทำให้เนห์รูหันมาทุ่มเทชีวิตจิตใจให้แก่ขบวนการชาตินิยมของอินเดียตั้งแต่นั้นมา การต่อสู้ทางการเมืองด้วยวิธีลัทยาเคราะห์ทำให้เนห์รูต้องถูกจำคุกหลายต่อหลายครั้ง รวมเป็นเวลาทั้งสิ้นกว่า 10 ปี ในระหว่างที่เขาถูกจองจำนั้น เนห์รูได้เขียนหนังสือออกมา 3 เล่ม เล่มแรกได้แก่ “Glimpses of World History” ซึ่งเขียนในรูปของจดหมายถึงอินทிரาลูกสาวคนเดียวของเขา หนังสือเล่มนี้เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์โลกที่มองจากสายตาของชาวเอเชีย เล่มที่สองเป็นอัตชีวประวัติมีชื่อว่า “Towards Freedom” ซึ่งเขียนในปี ค.ศ. 1934 หนังสือเล่มนี้นอกจากจะพิจารณาถึงสิ่งจูงใจในการต่อสู้เพื่อเอกราชโดยตรงไปตรงมาแล้ว ยังถือว่าเป็นเอกสารที่สำคัญของลัทธิชาตินิยมของอินเดียอีกด้วย นับว่าเป็นหนังสือเล่มแรกที่ทำให้ชาวตะวันตกเกิดความเห็นใจในการต่อสู้เพื่อเอกราชของชาวอินเดีย และเป็นเรื่องราวเผยแพร่โดยฝ่ายอินเดียไม่ใช่อังกฤษ หนังสือเล่มที่สามที่นับได้ว่า เนห์รูเขียนได้ดีที่สุดในปี ค.ศ. 1944 ซึ่งเป็นเวลาที่เขาถูกคุมขังครั้งสุดท้ายและเป็นช่วงที่นานที่สุด หนังสือเล่มนี้คือ “The Discovery of India” ซึ่งเป็นการศึกษาประวัติศาสตร์อินเดียจากแนวความคิดที่ไม่ใช่ของคนอังกฤษเป็นครั้งแรก

ในระหว่างที่ไม่ได้ถูกจองจำและในขณะที่การต่อสู้เพื่อเอกราชสงบลงชั่วคราว เนห์รูได้เดินทางไปทั่วยุโรปและเอเชีย ในเวลาต่อมาใน ค.ศ.1927 เขาได้เข้าร่วมการประชุมคองเกรสแห่งประชาชนที่ถูกกดขี่ ณ กรุงบรัสเซลส์ซึ่งจัดโดยกลุ่มคอมมิวนิสต์ เนื่องจากเขาเห็นว่าคอมมิวนิสต์ได้ให้ความสนใจต่อเป้าหมายของลัทธิชาตินิยม เขายังได้ไปเยือนมอสโกในเดือนพฤศจิกายนปีต่อมา และรู้สึกประทับใจในแผนการ

และเป้าหมายของพวกคอมมิวนิสต์ แต่ขณะเดียวกันเขาก็ไม่เห็นด้วยกับความรุนแรงและวิธีการแบบเผด็จการ รวมทั้งการที่คอมมิวนิสต์ตำหนิทุกคนที่ไม่เห็นด้วย

แม้ว่าเนห์รูจะทำงานใกล้ชิดกับคานธีตั้งแต่ปี ค.ศ.1921 เป็นต้นมา จวบจนกระทั่งอินเดียได้รับเอกราชและแม้ว่าเขาจะเป็นผู้ที่คานธีสนับสนุนให้เป็นผู้นำไป แต่แนวความคิดของบุคคลทั้งสองนับว่าแตกต่างกันอย่างมาก ในขณะที่คานธีเชื่อว่าหลักสำคัญในการดำเนินชีวิตคือการไม่ใช้ความรุนแรง แต่เนห์รูเชื่อแต่เพียงว่าการไม่ใช้ความรุนแรงเป็นเพียงวิธีหนึ่งที่สามารถใช้ได้ผลในสถานการณ์เฉพาะอย่าง เขามักไม่เห็นด้วยกับคานธีว่าการทำสัตยาเคราะห์จะเกิดผลดีแก่อินเดีย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งเมื่อคานธีตั้งต้นทำสัตยาเคราะห์ แต่แล้วประกาศเลื่อนในเวลาต่อมาซึ่งเนห์รูเห็นว่าคานธีไม่มีเหตุผลเพียงพอและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ สิ่งที่แตกต่างกันอีกประการหนึ่งก็คือ เนห์รูมีความคิดที่เป็นวิทยาศาสตร์และสนใจโลกแห่งวัตถุ ทำให้เนห์รูไม่เห็นด้วยกับวิธีการของคานธีที่นำศาสนามาผสมผสานกับการเมือง

ในขณะที่คานธีเข้าถึงประชาชนด้วยสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับศาสนาฮินดู เนห์รูกลับใช้ถ้อยคำสมัยใหม่และศัพท์ตะวันตกในการเข้าถึงประชาชน ที่สำคัญได้แก่ ความแตกต่างระหว่างบุคคลทั้งสองในด้านนโยบายทางเศรษฐกิจ เนห์รูไม่เห็นด้วยกับความคิดของคานธีที่คัดค้านการใช้เครื่องจักรสมัยใหม่หรือการที่คานธีให้ความสำคัญต่อการปั่นด้ายและหัตถกรรมในครัวเรือน เนห์รูเชื่อมั่นว่าอินเดียจะต้องทำการปฏิวัติอุตสาหกรรมและสร้างเขื่อนเพื่อผลิตไฟฟ้าพลังน้ำ เพื่อแก้ปัญหาความล้าหลังทางเศรษฐกิจ

ลักษณะตรงกันข้ามอีกประการหนึ่ง ก็คือ คานธีเป็นนักอนุรักษนิยม ส่วนเนห์รูเป็นพวกหัวก้าวหน้า เนห์รูต้องการให้รัฐเป็นเจ้าของ

กิจการหรือควบคุมอุตสาหกรรมสำคัญๆ ของประเทศ เขายังเชื่อมั่นในการกระจายรายได้ การเก็บภาษีมรดก การปฏิรูปที่ดิน ส่วนคนก็ต้องการให้คนร่ำรวยสละทรัพย์สินของตนโดยสมัครใจเพื่อพิทักษ์คนที่ยากจนกว่า ซึ่งเนห์รูเห็นว่าเป็นอุดมคติที่สูงส่งและยากที่จะนำมาปฏิบัติได้ เนห์รูต้องการให้พรรคคอนเกรสแห่งชาติบรรจุแผนการปฏิรูปสังคมดังกล่าวไว้เป็นนโยบายหลักของพรรค เขาหวังที่จะเปลี่ยนแปลงแนวความคิดของพรรคให้เป็นสังคมนิยมทั้งหมด ด้วยความช่วยเหลือของนักสังคมนิยมรุ่นหนุ่มสาวในพรรค

บทบาทของเนห์รูภายหลังฉานานิคัม

เนห์รูได้รับเลือกให้เป็นประธานของพรรคคอนเกรสแห่งชาติถึง 4 ครั้งก่อนที่อินเดียนจะได้รับเอกราช ในฐานะประธานพรรคคอนเกรสแห่งชาติ เขาจึงได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของคณะรัฐบาลชั่วคราวที่ตั้งขึ้นโดย ลอร์ด วาเวลล์ อุปราชอังกฤษในปี ค.ศ.1946 คุณสมบัตินี้ของเนห์รูได้แก่การเข้าถึงประชาชนทั่วประเทศ เมื่อเดินทางไปปราศรัยในที่ต่างๆ เขาจะได้รับความสนใจจากประชาชนอย่างเนืองแน่นอยู่เสมอ ทั้งนี้เนื่องจากเขามีพรสวรรค์ในการพูด ประกอบกับความจริงใจที่มีต่อประชาชน และความตั้งใจที่จะทำทุกอย่างเพื่อประเทศชาติ รวมทั้งความสามารถที่จะพูดเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย เนห์รูจึงไม่เพียงแต่จะเป็นวีรบุรุษของการกู้อิสรภาพและทลายทางการเมืองของคานธีเท่านั้น แต่เขายังเป็นผู้ที่ประชาชนนิยมยกย่องอย่างมาก

แม้กระนั้นก็ตาม เนห์รูก็ยังถูกขัดขวางจากสมาชิกพรรคคอนเกรสส่วนหนึ่งที่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายของเขา นักการเมืองหลายคนยังคงเคลียดแค้นในเรื่องการแบ่งแยกอินเดีย และพยายามผลักดันให้รัฐบาลแก้แค้นปากีสถาน หลายคนไม่เห็นด้วยกับแนวความคิดของ

เนห์รูเกี่ยวกับลัทธิสังคมนิยม การวางแผนเศรษฐกิจ การเมืองของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่เนห์รูแยกศาสนาออกจากการเมือง ทำให้เขาได้รับการต่อต้านอย่างรุนแรงจากกลุ่มนักการเมืองดังกล่าว

ในปี ค.ศ.1950 เนห์รูจึงตัดสินใจลาออกจากคณะกรรมการปฏิบัติการของคองเกรส ต่อมาในปี ค.ศ. 1951 เขาก็ได้รับเลือกให้เป็นประธานพรรคคองเกรสอีกครั้งที่ 5 ซึ่งพิสูจน์ว่าเขายังได้รับความนิยมอยู่มาก ด้วยความสามารถอย่างยอดเยี่ยม เนห์รูสามารถประสานความคิดเห็นที่แตกต่างกันได้และไม่ถึงขั้นที่จะทำตามวิถีทางของตนแต่ฝ่ายเดียว ทั้ง ๆ ที่เขาสามารถทำได้โดยไม่ยากนัก เพราะประชาชนยังสนับสนุนเขาอยู่

จุดสำคัญเกี่ยวกับโครงการของเนห์รู ได้แก่การพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าในลักษณะที่เป็นแบบตะวันตก เป็นวิทยาศาสตร์และโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางศาสนา อีกสิ่งหนึ่งที่เขาสนใจอย่างมากตลอดมา คือ การวางแผนเศรษฐกิจให้เป็นแบบสังคมนิยม เขาจึงมีความเห็นว่ารัฐควรริเริ่มกิจการต่าง ๆ แต่ขณะเดียวกันเขาก็ไม่เชื่อว่าควรจะโอนกิจการต่าง ๆ มาเป็นของรัฐทั้งหมด ดังนั้นเขาจึงทำให้อินเดียมีเศรษฐกิจแบบผสมผสาน (Mixed Economy) โดยวิสาหกิจบางอย่างเป็นของรัฐและบางอย่างยังเป็นของเอกชน ในด้านสังคมเขาต้องการให้อินเดียเป็นสังคมที่ไม่มีชนชั้นวรรณะ โดยการสร้างความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคม ลัทธิสังคมนิยมของเนห์รูจึงค่อนข้างจะสอดคล้องกับความเป็นจริง และยืดหยุ่นเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของชาวอินเดีย

ข้อบกพร่องของเนห์รู คือ เขาไม่ประสบความสำเร็จในการดำเนินนโยบายตามที่วางไว้เท่าที่ควร ในทางปฏิบัติเขาไม่อาจเปลี่ยนแปลงสิ่งที่เป็นต้องเปลี่ยนในสังคมอินเดีย ส่วนหนึ่งของความล้มเหลว

ดังกล่าวเนื่องมาจากการดำเนินการต่าง ๆ ได้ถูกห่วงเหนียวไว้ หรือจำเป็นต้องประนีประนอมกับกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ที่เคยมีอิทธิพลมาก่อน ประกอบกับเนห์รูไม่ได้มอบหมายอำนาจหรือความรับผิดชอบให้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเพียงพอ นอกจากนี้ยังมีการทุจริตและการทำงานไม่มีประสิทธิภาพของผู้ร่วมงาน ซึ่งเนห์รูละเลยไม่สนใจ ส่วนโครงการปฏิรูปที่สำคัญต่อสวัสดิภาพของประชาชนไม่ได้ถูกผลักดันให้บรรลุเป้าหมายอย่างแท้จริง แต่เนื่องจากบุคลิกภาพซึ่งประกอบด้วยความสามารถทางสติปัญญาและความผูกพันทางจิตใจ จึงทำให้เขาได้รับความจงรักภักดีจากประชาชนทุกชั้นวรรณะในอินเดีย

ความสั่นไหว

แม้ว่าอินเดียจะได้รับเอกราชจากอังกฤษในปี ค.ศ.1947 แต่แผ่นดินอินเดียก็ต้องถูกแบ่งแยกออกเป็นประเทศปากีสถานและบังกลาเทศพร้อม ๆ กับที่อินเดียได้รับเอกราชนั่นเอง เมื่อได้รับเอกราชมาแล้ว ความวุ่นวายยุ่งยากประการต่าง ๆ จึงเริ่มต้นขึ้น อินเดียได้นายกรัฐมนตรีคนแรกของประเทศที่มีความสามารถทุกด้านอย่างเนห์รู ซึ่งมีจิตใจมุ่งมั่นจะพัฒนาประชาชนชาวอินเดียให้มีความก้าวหน้าในทุก ๆ ด้าน เขาพยายามจะเปลี่ยนแปลงความไม่ยุติธรรมในสังคมอินเดียที่มีมาเนิ่นนานหลายพันปี ให้หมดไปด้วยความเจริญของบ้านเมือง แต่เขาประเมิณการยึดมั่นในวัฒนธรรมของชาวอินเดียผิดไป โครงการต่าง ๆ ตามแนวทางสังคมนิยมผสมผสานที่เขามุ่งมั่นจะให้บังเกิดก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จเพราะเขาต้องต่อสู้กับความคิดของสมาชิกพรรคบางกลุ่มที่ยังล้าหลังและอนุรักษนิยม

ทางด้านนโยบายต่างประเทศหลังจากที่อินเดียได้รับเอกราชมาระยะหนึ่ง เนห์รูได้กำหนดนโยบายของประเทศเป็นแบบไม่ฝักใฝ่ฝ่าย

โต เพราะอินเดียจะต้องแก้ไขปัญหภายในในประเทศและพัฒนาประเทศ ให้ประชาชนได้ก้าวหน้าในปัจจัยพื้นฐานก่อน ในช่วงกึ่งหลังของศตวรรษ ที่ 20 ประเทศมหาอำนาจได้ก่อความตึงเครียดกับประเทศสังคมนิยม อย่างรัสเซียและจีน แต่อินเดียก็ไม่เข้าร่วมกับประเทศเหล่านั้นเพราะ นโยบายไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดดังกล่าวแล้ว อินเดียก็มีมิตรสัมพันธ์อันดีกับ จีน ตั้งแต่จีนได้ตั้งสาธารณรัฐประชาชนจีนใน ค.ศ.1949 ดังจะเห็น ได้จากที่อินเดียสนับสนุนจีนคอมมิวนิสต์จนได้ที่นั่งในองค์การสห- ประชาชาติแทนรัฐบาลจีนคณะชาติไต้หวัน ใน ค.ศ.1950 นอกจากนี้ ก็มีการเยี่ยมเยียนกันและกันอย่างเป็นทางการ แต่ต่อมาในปี ค.ศ.1962 นโยบายของจีนเกี่ยวกับพรมแดนที่ติดกับอินเดียได้เปลี่ยนไป จีนได้ส่ง กองทัพเข้ามายึดดินแดนบริเวณชายแดนด้านเหนือของอินเดีย ระหว่าง ทิเบตกับมณฑลซินเกียง แถบเมืองลาดักห์ในแคชเมียร์ ซึ่งจีนอ้างว่า เป็นของตน จีนจึงสนับสนุนปากีสถานต่อต้านอินเดียในปัญหาแคชเมียร์ เสมอมา ทำให้อินเดียกับจีนบาดหมางกันตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

เมื่อเนห์รูถึงแก่อสัญกรรมในปีค.ศ.1965 ความยุ่งยากก็เกิดขึ้น ตามมา พรรคคองเกรสเกิดความแตกแยกออกเป็นพรรคคองเกรสใหม่ที่ สนับสนุนนางอินทिरา คานธี บุตรีของเนห์รูจนได้เป็นนายกรัฐมนตรี ต่อจากนายกคนที่สองที่ถึงแก่อสัญกรรมอย่างกะทันหัน และจากนั้นมา ปัญหาของอินเดียก็ยังคงดำเนินต่อไป ซึ่งอินเดียก็ยังหาความมั่นคง อย่างแท้จริงยังไม่ได้ ยังคงมีความรุนแรงจากความเชื่อที่แตกต่างกันใน เรื่องศาสนาทั้งหลายภายในอินเดีย

แม้ว่าอินเดียจะได้นายกรัฐมนตรีคนแรกคือเนห์รู ผู้มีคุณสมบัติ ที่เหมาะสมทุกอย่าง ท่านมีแนวความคิดที่จะพัฒนาประเทศให้เจริญ ก้าวหน้าทุกอย่าง โดยใช้แนวทางแบบสังคมนิยมผสมผสาน ซึ่งเป็นแนว ความคิดที่ก้าวหน้ามาก แต่แล้วท่านก็ไม่สามารถขับเคื้อนประเทศให้

ก้าวไปสู่ความเจริญก้าวหน้าอย่างที่ท่านมุ่งหวังไว้ได้ และภายหลังที่ท่านถึงแก่กรรม ปัญหาที่รุมล้อมอินเดียมายาวนานนับพัน ๆ ปี ก็ปะทุขึ้นมาจนถึงทุกวันนี้ สำหรับประชาชนที่ได้ศึกษาประวัติศาสตร์อินเดียมาจนถึงบทความสุดท้ายนี้ ก็คงจะได้เห็นความเป็นอนิจจังของสังคมา แม้ว่าจะอภิวัตน์เปลี่ยนแปลงการปกครองมาจนได้อำนาจของประชาชนแล้ว แต่ปัญหาต่าง ๆ ก็จะมีประดังเข้ามาอย่างมากมาย เพราะมีทั้งปัจจัยจากกลุ่มที่ต้องการจะเหนี่ยวเอาอำนาจกลับไป (ได้อภิวัตน์) ไปจนถึงปัจจัยภายนอก อาทิ นโยบายการต่างประเทศของประเทศมหาอำนาจ อุดมการณ์ ความเชื่อ วัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลาย ฯลฯ

กว่า 40 ปีหลังจากเนห์รูถึงแก่อสัญกรรม ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่ได้สร้างไว้ไม่ได้เป็นดังคาดหมาย ประชาธิปไตยที่รอดมาได้ การแบ่งแยกศาสนาออกจากการเมืองถูกกำหนดขึ้น การไม่ฝึกฝัฟ่ายใดทั้งหมดถูกล้ม และสังคมนิยมยังไม่มั่นคง การประกาศความก้าวหน้าของเนห์รูก่อนหน้าถูกวัดจากคุณภาพชีวิตของคนอินเดียทำอะไรถึงจะพัฒนา ความท้าทายหากอินเดียเจริญก้าวหน้าอย่างผสมผสานจนถึงทุกวันนี้มาจากบทเรียนที่เนห์รูได้ประสบในอดีต

ดังนั้นการขับเคลื่อนประเทศไปสู่ความเจริญพาสูกของมวลประชาชน จึงต้องอาศัยพลังประชาชนที่ได้ตื่นรู้ขึ้นมาร่วมมือร่วมใจกันขับเคลื่อน แต่กระนั้นสิ่งที่สำคัญที่จะขาดไม่ได้ก็คือ การให้ความรู้ความจริงทาง การเมือง เพื่อกระตุ้นปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนรักในสังคมนิยม ความยุติธรรม ความเสมอภาคกัน และจิตสำนึกที่จะร่วมทุกข์ร่วมสุข ไม่เอาเปรียบกัน หรือที่เรียกว่า จิตสำนึกทางสังคมนิยมประชาธิปไตยนั่นเอง

บนโต๊ะทำงานของเนห์รูตั้งรูปปั้นคานธี และรูปปั้นอับราฮัม ลินคอล์น บ่อยครั้งที่เนห์รูสัมผัสรูปปั้นเพื่อปลอบประโลม วัตถุทั้งสอง

สะท้อนแรงบันดาลใจด้วยหัวใจของคานธีและมือของอับราฮัม ลินคอล์น
เวลาของเนห์รูได้ล่วงเลยไปแล้ว แต่บางสิ่งเกี่ยวกับมรดกอันชาญฉลาด
ของประเทศ รูปปั้นทั้งสองได้ถูกเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ในเวลาต่อมา และ
ผู้สืบทอดมรดกกลับถูกเก็บไว้ในโต๊ะ